

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการเริ่มมีบทบาทสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากคู่พิพาทจะแต่งตั้งบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการโดยพิจารณาจากความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นอกจากการระงับข้อพิพาทที่ดำเนินเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ซึ่งทำให้การระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง

ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการนั้นอนุญาโตตุลาการปฏิบัติหน้าที่กึ่งตุลาการ (Quasi-judicial function) กล่าวคือ มีหน้าที่ในการพิจารณาและวินิจฉัยข้อพิพาทและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมแก่คู่พิพาททั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามคู่พิพาทมักจะแต่งตั้งบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการโดยแต่งตั้งบุคคลที่ตนมีความใกล้ชิดหรือไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่ นอกจากการพิจารณาความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้เกิดข้อสงสัยในเรื่องความเป็นกลางและ/หรือความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการถือเป็นหน้าที่ที่อนุญาโตตุลาการต้องปฏิบัติหรือถือเป็นคุณสมบัติที่คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้

จากการศึกษาในเรื่องความเป็นกลางและ/หรือความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการแบ่งได้เป็น 3 แนวความคิด ดังนี้

1.แนวความคิดว่าอนุญาโตตุลาการต้องมีทั้งความเป็นกลาง (Impartiality) และเป็นอิสระ (Independence)

แนวความคิดดังกล่าวเห็นว่าผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการทุกคนไม่ว่าจะเป็นอนุญาโตตุลาการที่คู่พิพาทแต่ละฝ่ายแต่งตั้งขึ้นหรืออนุญาโตตุลาการคนที่สามซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานหรือผู้ชี้ขาดก็ตามต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลางและความเป็นอิสระตลอดเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ยังต้องหลีกเลี่ยงที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดเหตุอันควรสงสัยในความเป็นกลางและความเป็นอิสระ ประเทศที่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้อาทิเช่น ประเทศเยอรมัน ประเทศเนเธอร์แลนด์ และประเทศไทย เป็นต้น

2.แนวความคิดเรื่องความเป็นกลาง (Impartiality)

แนวความคิดนี้เห็นว่าอนุญาโตตุลาการต้องดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลาง โดยเปิดโอกาสให้คู่พิพาทลงเรื่องความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการได้ เนื่องจากคู่พิพาทมักจะแต่งตั้งบุคคลที่ตนรู้จักและ/หรือมีความเชื่อถือไว้วางใจให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเรื่อง

หนึ่งเรื่องใดเป็นการเฉพาะ โดยหวังว่าอนุญาโตตุลาการที่ตนได้แต่งตั้งนั้นจะเอื้อประโยชน์ให้แก่ตน ประเทศที่สนับสนุนแนวความคิดนี้คือ ประเทศอังกฤษ

3.แนวความคิดเรื่องความเป็นอิสระ (Independence)

แนวความคิดนี้มุ่งเน้นการปฏิบัติหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทความเป็นอิสระ เนื่องจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงได้สะดวกโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ที่มีอยู่ก่อนหรือในขณะที่เป็นอนุญาโตตุลาการ และเห็นว่าเรื่องความเป็นกลาง (Impartiality) นั้นเป็นเรื่องของจิตใจซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่บุคคลหนึ่งหรือบุคคลใดจะรู้ นอกจากอนุญาโตตุลาการจะเป็นผู้ตรวจสอบ สถาบันอนุญาโตตุลาการที่สนับสนุนแนวความคิดนี้คือ International Chamber of Commerce หรือ ICC

เมื่อพิจารณาจากพฤติการณ์ในการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการซึ่งคู่พิพาทมักจะแต่งตั้งบุคคลที่ตนรู้จักและ/หรือมีความเชื่อถือไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่ประกอบกับการพิจารณาทบบัญญัติในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ให้อนุญาโตตุลาการต้องมีความเป็นกลางและความเป็นอิสระทำให้กฎหมายดังกล่าวใช้บังคับไม่ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติ มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ในเรื่องความเป็นกลางและความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการ โดยนำแนวความคิดในเรื่องความเป็นกลางจากประเทศอังกฤษมาแนวทาง ดังนี้ “อนุญาโตตุลาการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรมและความเป็นกลาง (Impartiality) ระหว่างคู่พิพาท” กล่าวคือ ความเป็นกลางถือเป็นหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการต้องปฏิบัติบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นมิได้ ส่วนในเรื่องความเป็นอิสระควรเปิดโอกาสให้คู่พิพาททำการตกลงกันได้โดยถือเป็นคุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการอย่างหนึ่งทั้งนี้เป็นไปตามหลักนิติธรรมสัญญาย่อมจะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาวิจัยผู้เขียนเห็นว่ามาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องความเป็นกลางและความเป็นอิสระไว้ยังไม่สามารถใช้บังคับได้เท่าที่ควร เพื่อให้บทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับพฤติการณ์ในการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการซึ่งคู่พิพาทเป็นผู้แต่งตั้งจึงควรมีการปรับปรุงบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการได้อีกทางหนึ่ง